

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Фахова іноземна мова

**Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
для іноземних здобувачів вищої освіти
усіх спеціальностей
першого (бакалаврського) рівня
(І частина)**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2025**

УДК 811.161.2'243(072.034)

Ф29

Укладач Н. В. Михайлюк

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації.

Протокол № 15 від 11.04.2025 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фахова іноземна мова [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до виконання практичних завдань для іноземних здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей першого бакалаврського рівня / уклад. Н. В. Михайлюк. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2025. – 61 с.

Призначено для вивчення фахової іноземної мови. Уміщено теоретичний матеріал, тести та вправи, які будуть сприяти формуванню комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти у сфері професійного спілкування в усній і письмовій формах, підвищенню їхнього загального освітнього рівня.

Рекомендовано для іноземних здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня.

УДК 811.161.2'243(072.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2025

Вступ

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань розроблено, відповідно до робочої програми навчальної дисципліни "Фахова іноземна мова" (змістовий модуль 1). Під час вивчення цієї навчальної дисципліни акцентовано увагу на формуванні у здобувачів вищої освіти теоретичних знань, надання їм практичної спрямованості та вироблення вмінь використовувати їх у практичній діяльності.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування потрібної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах; формування навичок із практичного володіння мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що зумовлена професійними потребами; підвищення загального освітнього рівня іноземних здобувачів вищої освіти.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є професійний контекст формування комунікативної компетентності іноземних здобувачів вищої освіти української мови, яку формують на основі інтегрування чотирьох основоположних умінь (читання, мовлення, аудіювання, письма).

Предмет навчальної дисципліни – комунікація, яку оптимізують у реально-часових мовленнєвих практиках із мови, у різних професійних (ділових) ситуаціях, що здійснюють задля формування цілісного і персоналізованого образу світу, розвитку творчої активності й автономності здобувача вищої освіти та усвідомлення міжкультурних особливостей представників різних лінгвокультурних спільнот.

Основні завдання навчальної дисципліни: сформувати професійні комунікативні компетентності; використовувати мовні навички, потрібні для розуміння тем, проводити дискусії та висловлювати свою думку; бути спроможним застосовувати набуті знання та вміння на робочому місці та реальному житті.

Основні напрями вивчення – комунікативна особистість, професійна комунікація в діловому контексті, міжкультурне професійне спілкування.

Мета методичних рекомендацій: поглибити знання здобувачів вищої освіти щодо норм сучасної української літературної мови у професійному спілкуванні та граматичних конструкцій наукового стилю;

збагатити словниковий запас термінологічною, фаховою лексикою; підвищити загальномовний рівень шляхом опрацювання літератури, запропонованої для самостійної роботи; формувати практичні навички із професійного спілкування; розвивати комунікативні здібності.

Велику увагу під час вивчення всіх тем приділено засвоєнню мовних стереотипів комунікацій певного фаху. Робота зі здобувачами вищої освіти передбачає дві складові: підвищення загальномовної культури майбутніх спеціалістів та їхня фахова мовна культура. Пропоновані методичні рекомендації спрямовано на набуття ними граматичних та мовленнєвих компетентностей, що передбачає вміння створювати висловлювання, відповідно до комунікативного наміру, починати професійну дискусію, використовуючи для цього відповідні мовленнєві засоби.

Методичні рекомендації містять значний обсяг теоретичного матеріалу, згідно з темами робочої програми навчальної дисципліни "Фахова іноземна мова", запитання для самоконтролю, тестові та практичні завдання, список рекомендованої літератури. Пропоновані методичні рекомендації можна використовувати як під час аудиторних практичних занять, так і для дистанційного та самостійного навчання.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти: здатність спілкуватися українською мовою як усно, так і письмово; здатність використовувати систему засвоєних знань (правил) щодо функціонування мови фахового спілкування в мовленнєвій і розумовій діяльності; здатність використовувати українську мову для досягнення певних функціональних цілей залежно від особливостей соціальної і професійної взаємодії.

Результати навчання: спілкуватися в усній та письмовій формі українською мовою; ставити і вирішувати завдання професійної сфери українською мовою відповідно до сучасних вимог.

Змістовий модуль 1

Науковий стиль та його функціонально-стилістичні особливості

Тема 1. Науковий стиль як форма реалізації мовленнєвої компетенції.

Мовленнєві особливості наукових текстів

1.1. Загальна характеристика наукового стилю.

Сфера використання, основне призначення та найважливіші ознаки: абстрагованість, логічність, об'єктивність.

**Підстилі наукового стилю:
науковий, науково-навчальний, науково-популярний**

Теоретичний блок

Науковий стиль – це функціональний різновид мови, який використовують у галузі науки та освіти. Його основною функцією є пізнавально-інформативна – повідомлення, пояснення, тлумачення досягнутих наукових результатів, відкриттів. Тексти, написані цим стилем, містять наукову інформацію, яку треба довести до відома різних верств суспільства. Це доведення теорій, обґрунтування гіпотез, повідомлення наслідків досліджень, наукове пояснення явищ, систематичний виклад певних знань тощо.

Науковий стиль належить до книжних стилів літературної мови. Йому властива попередня підготовленість висловлювання, ґрунтовна обізнаність із проблемами і темами, монологічність, унормованість мови. Текст у науковому стилі мовлення має бути ясным і доступним, розподіленим на логічні блоки – змістовні та послідовні.

Цей стиль використовують у різних сферах наукової діяльності, а також в освіті та навчанні.

Основне призначення – викладення наслідків досліджень про людину, суспільство, явища природи, обґрунтування гіпотез, доведення істинності теорій, класифікація й систематизація знань, роз'яснення явищ, активізація інтелекту читача для їхнього осмислення.

Основні ознаки наукового стилю: зрозумілість, логічність і послідовність, точність, абстрагованість та узагальненість, об'єктивність.

Абстрагованість наукового стилю створюють через широке використання слів абстрактного й узагальненого значення. Абстрагованості тексту сприяють як лексичні засоби, так і морфологічні та синтаксичні. Наприклад, у науковому стилі частотність уживання іменників, порівняно з іншими частинами мови, є дуже високою, що визначає іменний характер цього стилю. Частотними є віддієслівні іменники, дієслівно-іменні сполучення (*проводити дослідження, здійснювати аналіз, піддавати критиці*). В узагальнено-відстороненому значенні використовують абстрактні іменники (*швидкість, діалектика, вічність, фактор, функція*) та дієслова широкої семантики (*існувати, мати, виявляти, проявлятися*).

Логічність наукового стилю виявляють у послідовності висловлювання, його доказовості й аргументованості, побудові мовлення, відповідно до законів логіки зі збереженням відношень і зв'язків реальної дійсності. Логічність усного наукового мовлення виявляють в умінні послідовно й аргументовано подати зміст думки. Цього досягають, завдяки уважному ставленню до цілого тексту, зв'язності думок і зрозумілому композиційному задуму.

Таку ознаку виявляють у повторях ключових слів у тексті, уживанні однорідних членів речення із узагальнювальним словом, використанні вставних слів і словосполучень, що увиразнюють логіку мислення та послідовність викладу. Наприклад: *перейдімо до, далі розгляньмо, зупинімося на...; по-перше, по-друге, відповідно, отже* та ін.

Логічності й послідовності викладу сприяє також і прямий порядок слів у реченні. Логічні зв'язки між реченнями й абзацами передбачають слова *тому, спочатку, потім, насамперед, далі, насамкінець* тощо.

Об'єктивність викладу виявляють у зваженому оцінюванні ступеня дослідженості проблеми, шляхів її розв'язання, ефективності певної теорії, рівня завершеності її вивчення, обґрунтованості результатів, наведенні експериментальних даних тощо.

Технологічний розвиток суспільства сприяє появі великої кількості нових слів і термінів. Тож науковий стиль широко застосовують у багатьох сферах діяльності, він має такі підстили наукового стилю:

власне науковий (академічний). Цей підстиль використовують учені та вузькопрофільні фахівці. Його мета полягає у визначенні та поданні

нових знань або відкриттів. Академічним підстилем пишуть дисертації, монографії, статті наукових журналів, інструкції, словники, резюме, анотації;

науково-навчальний. Цей підстиль містить багатoproфільні навчальні матеріали, методички, конспекти, книги, які адресовані здобувачам вищої освіти. Його головна мета – доступний виклад інформації, спрощеність системи доведень, програмність викладу матеріалу;

науково-популярний (науково-публіцистичний). Основна мета цього підстилю – зацікавити читача наукою. Він дозволяє познайомити з науковими явищами та фактами всіх охочих. Текст містить мінімальну кількість спеціальних термінів, має художнє забарвлення. До нього належать наукові статті та повідомлення в газетах та журналах, рецензія, науково-популярна література, публічні виступи фахівців на наукові теми тощо.

Особливості наукового тексту

Науковий стиль мовлення спостерігають чи не щодня. Щоб навчитися володіти його виражальними засобами та вміти відрізняти від інших стилів, зверніть увагу на основні *особливості* наукового тексту:

відсутність художніх засобів та емоційно-експресивних слів;

насиченість словами-термінами, завдяки чому можна якнайбільше точно передати сенс викладу. Це допомагає чітко та детально означити важливі для розуміння поняття та уникнути двозначностей;

наявність так званої наукової фразеології. Звичайні фразеологізми надають емоційного відтінку контексту, що не властиво для наукового стилю. Тому тут мають на увазі словесні вирази з різної ділової документації або ж термінологічні словосполучення;

знеособленість викладу. Не допускають оповіді від першої особи, окрім множинної форми "ми" в деяких випадках (наприклад, у вступі й обговоренні результатів, якщо треба підкреслити, що озвучена думка належить цілому колективові дослідників);

довгі складні речення. В англomовних наукових роботах уникають занадто довгих, складнопідрядних чи складносурядних речень. Уважають, що якщо розподілити за потреби довге речення на два-три короткі, такий текст будуть сприйматися легше. Однак в українській мові

все навпаки: у наукових текстах віддають перевагу нагромадженим, ускладненим зворотами, реченням;

використання аббревіатур. Якщо в тексті часто використовують якийсь термін (або не один), то за першого його згадування в дужках достатньо вказати відповідну аббревіатуру, і далі вживати тільки її;

використання додаткових візуальних матеріалів (графіки, ілюстрацій, схем тощо), якщо інформації в текстовому форматі не достатньо для повного розуміння викладу.

Практичний блок

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке "науковий стиль мовлення"?
2. У якій сфері використовують науковий стиль?
3. Яке призначення наукового стилю?
4. Які є основні ознаки наукового стилю?
5. Які є підстилі наукового стилю?
6. Що характерно для наукового (науково-навчального, науково-популярного) підстилю?
7. Як відрізнити науковий стиль від інших стилів?

Тестові завдання 1.1

1. Функціональний різновид мови, який використовують у галузі науки та освіти – це:

- а) публіцистичний;
- б) науковий;
- в) офіційно-діловий.

2. Основна функція наукового стилю:

- а) пізнавально-інформативна;
- б) естетична;
- в) інформаційно-пропагандистська.

3. Науковий стиль використовують у:

- а) засобах масової інформації;
- б) науковій діяльності, в освіті, навчанні;
- в) діловому спілкуванні та офіційних промовах.

4. Абстрагованість наукового стилю створюють через:

- а) формування певної громадської думки;
- б) виклик певних почуттів та емоцій;
- в) широке використання слів абстрактного й узагальненого значення.

5. Логічність усного наукового мовлення виявляють у:

- а) здатності спілкуватися з людьми на різних рівнях;
- б) умінні довести якусь інформацію до відома широкої аудиторії;
- в) в умінні послідовно й аргументовано подати зміст думки.

6. Учені та вузькопрофільні фахівці використовують:

- а) власне науковий (академічний) підстиль;
- б) науково-навчальний підстиль;
- в) науково-популярний підстиль.

7. Головна мета науково-навчального підстилю:

- а) доступний виклад інформації, спрощеність системи доведень, програмність викладу матеріалу;
- б) зацікавити читача наукою;
- в) визначення та подання нових знань або відкриттів.

8. Науковий стиль мовлення є насиченим словами-термінами для того, щоб:

- а) виявити авторське ставлення до змісту розмови;
- б) якомога найбільш точно передати сенс викладу;
- в) дати оцінку та аналіз подіям у суспільстві.

9. У науковому стилі мовлення вживають множинне "ми" у:

- а) термінологічних словосполученнях;
- б) вступі та обговоренні результатів;
- в) коротких реченнях.

10. Якщо для повного розуміння викладу в текстовому форматі не достатньо інформації, то:

- а) використовують наукову фразеологію;
- б) використовують аббревіатури;
- в) використовують додаткові візуальні матеріали.

Завдання 1.1. Випишіть словосполучення, які належать до наукового стилю мовлення.

Реформування планової економіки, пронизливий погляд незнайомця, співвідношення попиту і пропозиції, кількість товарів і послуг, господарський кругообіг, забути про свої почуття, умови ринкової економіки, виступ президента на саміті, мати максимальний прибуток, за словами заступника міністра оборони, час невмолимо збігає, ринок споживчих товарів і послуг, за оцінками міжнародних інституцій, моделі ринкової економіки.

Завдання 1.2. Доведіть, що запропоновані речення належать до наукового стилю мовлення.

1. Сучасна ринкова економіка є складною системою господарювання, у якій тісно взаємодіють ринкові закономірності та численні регульовальні інститути, що постійно змінюють.

2. Корпоративні принципи, ідеї та символи панують як на мікроекономічному, так і макроекономічному рівнях.

3. З огляду на актуальність проблеми, стан її розроблення в галузі управління національним господарством, методичною основою слугували теоретичні й емпіричні методи досліджень.

4. Суспільний розподіл праці означає, що в будь-якій господарській системі ніхто не може жити за рахунок повного самозабезпечення потрібними благами.

5. Виконуючи роль посередника в торговельних операціях, біржа сприяє установленню контактів між продавцями й покупцями товару та формуванню оптових ринкових цін через біржові торги.

Завдання 1.3. Який з наведених текстів належить до наукового стилю мовлення? Відповідь обґрунтуйте.

Текст 1

Діловодство – це діяльність, що охоплює питання документування управлінських рішень (складання, редагування, друкування, тиражування і розповсюдження документів) та організації роботи з документами (проходження документообігу, використання систем управління документами,

надання доступу до електронних документів у комп'ютерних мережах, підтримання зв'язків між документами за допомогою посилань).

Електронне діловодство – це діловодство, за якого документи створюють із використанням комп'ютерної техніки та спеціалізованого програмного забезпечення. Особливості електронного діловодства полягають насамперед у широкому застосуванні комп'ютерних систем опрацювання та друкування документів, потреби в дотриманні вимог чинних державних стандартів у цій галузі, упровадженні раціональних прийомів роботи.

Дотримання вимог стандартів із діловодства в практичній роботі органів управління та в процесі документування покликане сприяти встановленню чіткого організаційно-технічного порядку, викоріненню бюрократизму й тяганини. Опанування прийомів раціональної роботи з документами дає змогу скоротити час на їхнє складання, опрацювання та пошук, організувати чіткий контроль за проходженням і виконанням документів.

Текст 2

Ринок – це сукупність відносин (актів) купівлі-продажу товарів і послуг; спосіб взаємодії виробників і споживачів, заснований на децентралізованому, безособовому механізмі цінових сигналів. Він є механізмом розподілу товарів і послуг між членами суспільства через добровільний обмін.

Ринок ґрунтується на таких основних елементах, як ціна, попит, пропозиція і конкуренція. Через їхню взаємодію в ринковій економіці розв'язують такі питання: що виробляти? як виробляти? і для кого виробляти?

Ринковий механізм – це механізм взаємозв'язку і взаємодії основних елементів ринку, дії основних економічних законів ринку. Він формує ціни та здійснює розподіл ресурсів, забезпечує взаємодію продавців і покупців щодо визначення кількості та якості товарів, структури виробництва.

У найзагальнішому вигляді ринковий механізм функціонує таким чином. Припустімо, що, унаслідок зростання доходів, люди стали більше купувати м'яса і менше картоплі. Ринок зреагував на це зростанням цін на м'ясо і зниженням ціни на картоплю. Оскільки виробництво м'яса стає

вигідною справою, його збільшують, а картоплі – не вигідною, його зменшують. Отже, співвідношення цін, яке постійно змінюють, й забезпечує збільшення або зменшення виробництва товарів, установлення ринкової рівноваги.

Текст 3

В Україні здобувачі вищої освіти, які навчаються в вишах, мають право одночасно здобувати дві освіти.

Водночас вони можуть навчатися як за кількома освітніми програмами в одному закладі освіти, так і в кількох різних.

Таке навчання можливе за умови, що майбутній фахівець здобуває одну освіту за кожним ступенем (тобто бакалавра і магістра) за кошти бюджету, а іншу – на контракті. Одночасне навчання для здобуття двох різних освіт називають паралельним.

Паралельна освіта – це навчання одночасно за двома спеціальностями та можливість отримати два дипломи про вищу освіту після 4 років навчання.

Завдання 1.4. Випишіть речення, які належать до наукового стилю мовлення. Відповідь обґрунтуйте.

1. Весняний ліс є дуже гарним та свіжим; спостерігати за тим, як оживає природа, велике задоволення.

2. Сучасна вітчизняна економіка є в процесі поступового переходу до ринкових відносин.

3. Ділове спілкування – це насамперед спілкування між співробітниками в межах одного колективу фірми, підприємства, організації.

4. Метою статті є здійснити аналіз змісту професійної компетентності фахівця з міжнародних економічних відносин.

5. Заголовок до тексту друкують малими літерами, розміщують під назвою виду документа, він відображає головну ідею документа.

6. Важливою справою національного відродження України є піднесення мовної культури суспільства.

7. Студентські роки – це той час у житті людини, коли відбуваються найяскравіші відкриття, а бажання рухатися вперед змушує досягти більших успіхів.

8. Етичні норми ділового спілкування та поведінки мають описувати загальну систему та правила етики, яких мають дотримуватися її працівники.

Завдання 1.5. Випишіть слова, за допомогою яких передають логічні зв'язки між реченнями та абзацами в науковому стилі мовлення.

Спочатку, потім, фактичний матеріал, закономірний розвиток, насамперед, далі, науковий факт, насамкінець, метод дослідження, метою є, здобуття наукових фактів, класифікувати, згідно з поглядами, прийнято вважати, наукові дослідження, узагальнити досвід, теоретичні проблеми, як було сказано, досліджувані процеси, згідно із цим, важливе завдання дослідження, виявлення закономірностей і законів, зазвичай.

Завдання 1.6. Заповніть таблицю, залежно від того, до якого підстилю наукового стилю належать речення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підстилі наукового стилю

Власне науковий (академічний)	Науково-навчальний	Науково-популярний (науково-публіцистичний)

1. Систематизація поглядів різних науковців щодо видів ресурсів дозволило сформулювати класифікацію ресурсів національного господарства. 2. Створення ринку неможливо без розвиненої грошово-кредитної системи. 3. На ринку споживчих товарів і послуг продають у великих масштабах різноманітні товари й послуги, які задовольняють потреби домашніх господарств. 4. Підприємець – це людина, яка ризикує, результатом його господарської діяльності може бути й збиток. 5. У статті розглянуто сутність функціонування нефінансових корпорацій на фондовому ринку. 6. Ключовим активом в аудиторській компанії, що надає послуги, є кваліфікований персонал.

1.2. Мовностильові ознаки наукового стилю.

Лексичні особливості наукових текстів:

терміни, повтори в науковому тексті, авторське "ми".

Структура терміна. Довідкова література. Словникова стаття

Теоретичний блок

Науковий стиль мовлення використовують переважно в науковій сфері для інформування про певні результати наукових досліджень. Ознаки наукового стилю зумовлено особливостями науки як виду діяльності, спрямованої на систематизацію людських знань про світ, на виявлення загальних закономірностей і доказ їхньої істинності.

Ознаки наукового стилю:

широке використання наукових термінів та слів іншомовного походження;

однозначність уживаних слів;

логічність та аргументованість під час викладення думок;

чітка структуризація тексту;

часте використання складних речень із логічним зв'язком між їхніми частинами;

ясність (понятійність) і предметність тлумачень;

логічна послідовність і доказовість викладу;

узагальненість понять і явищ;

об'єктивний аналіз;

точність і лаконічність висловлювань;

однозначне пояснення причинно-наслідкових відношень;

абстрагованість;

переконливість;

аналіз;

синтез;

аргументація;

докладні висновки.

Наукові тексти мають свої лексичні особливості. Найбільш яскраво абстрагованість і узагальненість наукового мовлення виявляють у лексиці, тому що під час обміну науковою інформацією дуже важливо передати декілька змістів. Цим же фактором пояснено створення термінів – нових слів, що мають тільки один певний зміст, однаковий для всіх.

Узагальнений характер наукового тексту виявляють на лексичному рівні в тому, що в ньому широко вживають слова з абстрактним значенням.

Лексичний склад наукового стилю характеризують відносною однорідністю, замкненістю, що визначають, зокрема, у меншому використанні синонімів. Обсяг тексту в науковому стилі збільшують не стільки через уживання різних слів, скільки через багаторазове повторення одних і тих самих.

Характерною рисою наукового стилю є його термінованість – насиченість термінами.

Терміни – це офіційні наукові назви спеціальних понять, в основі яких лежить дефініція позначуваного ним поняття.

Терміни – це не особливі слова, а тільки слова в особливій функції, вузькоспеціальна лексика, яка виникла у сфері певної науки. Термінами можуть бути і скорочення (аббревіатури).

До термінів ставлять певні *вимоги*:

однозначність у межах цієї термінологічної системи;

відсутність синонімів;

нейтральність з емоційно-експресивного погляду;

чіткий певний зміст;

стислість.

Потрібною умовою наукового мовлення є правильне, логічне визначення понять, що вводять термінами.

Неправильно вжитий або незрозумілий термін може дезінформувати читача. У власне науковому (академічному) стилі терміни не завжди пояснюють. У наукових роботах для широкої аудиторії терміни звичайно роз'яснюють. Можна давати пряме пояснення терміна. Терміни можуть бути поясненими через синоніми або пояснення походження терміна, тобто етимологічні довідки. Визначення терміна можна давати "попутно", тобто в дужках, виносках. У навчальній літературі, зокрема, у підручниках, терміни найчастіше мають пряме пояснення.

За *структурними особливостями* терміни розподіляють на:

терміни – кореневі слова (*благо, потреби, ресурси*);

терміни – похідні слова (*виробництво, господарювання, розвиток*);

терміни – складні слова (*суднобудування, сільськогосподарський, гідроелектростанція*);

терміни – аббревіатури (*ВВП, НБУ, МВФ*);

терміни – словосполучення (*рівень безробіття, циклічність економічного розвитку, макроекономічна рівновага*).

Однією з лексичних особливостей наукового стилю мовлення є використання повтору. **Повтор** одного й того самого слова, словосполучення, відповідних займенників рекомендують застосовувати в кожному наступному абзаці наукового тексту, щоб головна думка, сформульована в ньому, розвивалася й далі.

Авторське "ми" в науковому тексті. У науковій літературі зазначають тенденцію до скорочення вживаності займенника **я** та відповідних йому особових форм дієслова. За потреби назвати мовця в науковому тексті зазвичай використовують 1-шу особу множини – *ми*, а також слово *автор*, безособові конструкції, невизначено-особисті, безособові речення. Типовими конструкціями в науковому мовленні є, наприклад, такі: *можна визнати, варто додати, як було сказано, досліді показали, потрібно зробити висновок, думається й ін.*

Також у текстах наукового стилю не вживають займенники *я, ти, мій*. Перевагу віддають займеннику *ми* та його присвійному варіанту *наш*, які застосовують у науковому стилі для позначення так званого авторського *ми* (або наукового *ми*), що виконує такі специфічні функції:

підкреслення скромності автора, апелювання до досвіду своїх наукових попередників та керівника роботи. Наприклад: *Ми дійшли висновку...; Ми погоджуємося з нашим опонентом...; Ми пропонуємо таке розв'язання проблеми...;*

виявлення спільної дії: автор разом із читачем або слухачем досліджує проблему, активно залучає його до роздумів; систему доказів розгортає автор і його уявний опонент чи одностудець ніби спільно, і в цьому процесі читачеві пропонують активну роль. Наприклад: *Ми маємо цей відсоток у результаті...;*

забезпечення об'єктивності наукового повідомлення, що дає змогу відобразити свою думку як думку певної групи людей, наукової школи або наукового напрямку. Ставши фактом наукової мови, займенник *ми* зумовив низку похідних від нього зворотів, зокрема із присвійним займенником *наш* (*на нашу думку, у нашому дослідженні тощо*).

Довідкова література – друковані видання, призначені для набуття знань різноманітного плану (наукового, виробничого, освітнього або іншого прикладного характеру), розраховані не на систематичне й суцільне (безперервне) читання, а лише вибіркоче (те, що потрібно цієї миті). Матеріал у таких виданнях подають лаконічно, але з максимальною повнотою викладу певного питання та розміщують у такому порядку,

який є максимально зручним для швидкого здобуття потрібної інформації. Це переважно визначає форму та побудову довідкової літератури.

Основу довідкового твору становить **довідкова стаття**, зміст, обсяг і форму якої визначають типом довідника та його будовою – словниковою або систематичною, а за змістом ґрунтується на наявній документальній науковій інформації.

Отже, довідкова література виконує важливу функцію авторитетних видань, які умовно зараховують до вторинних джерел, закріплених у певних документах наукової інформації, що були наявними або є наявними на сьогодні.

Словникова стаття – основна структурна одиниця будь-якого словника.

Словникова стаття складається із:

заголовної одиниці;

тексту, що роз'яснює заголовну одиницю й описує її основні характеристики.

Словникова стаття будь-якого словника починається із заголовного слова. Сукупність заголовних слів утворює словник, або *ліву частину словника*. Вибір словника (які саме слова увійдуть до цього словника, а які не увійдуть) залежить від призначення словника (вузькоспеціальний, універсальний і т. ін.).

Права частина словника – та, у якій пояснюють заголовну одиницю.

Структуру словникової статті визначають завданнями словника. Зони правої частини розробляють для кожного словника. Це можуть бути: список синонімів цього слова (для словника синонімів); переклад слова (для словників іноземних слів); розкриття поняття, яке описують цим словом, із можливим додатком графіків, схем, рисунків (для енциклопедичних словників) тощо.

Практичний блок

Запитання для самоконтролю:

1. Які є ознаки наукового стилю?
2. Що таке "термін"?
3. Які вимоги ставлять до термінів?
4. Як терміни розподіляють за структурними особливостями?

5. Для чого використовують повтори в науковому тексті?
6. Що таке "довідкова література"?
7. Що таке "довідкова стаття"?
8. Що таке "словникова стаття"?

Тестові завдання 1.2

1. Науковий стиль мовлення використовують переважно в науковій сфері для:

- а) формування ідейних переконань;
- б) інформування про певні результати наукових досліджень;
- в) офіційного спілкування людей.

2. Характерною рисою наукового стилю є:

- а) його висока термінованість;
- б) часте використання синонімів;
- в) широке використання засобів художнього мовлення.

3. Терміни – це:

- а) заголовна одиниця;
- б) офіційні наукові назви спеціальних понять;
- в) наукове повідомлення.

4. Терміни можуть бути поясненими через:

- а) уживання неповних речень;
- б) образність та експресивність мовлення;
- в) етимологічні довідки;

5. Що не можна визначити як вимогу до терміна:

- а) чіткий певний зміст;
- б) однозначність у межах цієї термінологічної системи;
- в) наявність синонімів?

6. Який термін належить до терміна – похідного слова:

- а) використання;
- б) блага;
- в) продуктивні сили?

7. Який займенник не вживають у науковому стилі мовлення:

- а) наш;
- б) я;
- в) ми?

8. Повтор рекомендують застосовувати в кожному наступному абзаці наукового тексту, щоб:

- а) головна думка, сформульована в ньому, розвивалася й далі;
- б) віддавати перевагу синтаксичним конструкціям;
- в) використовувати внутрішні ресурси мови.

9. Друковані видання, призначені для набуття знань різноманітного плану (наукового, виробничого, освітнього або іншого прикладного характеру), розраховано не на систематичне й суцільне (безперервне) читання, а лише вибіркове (те, що потрібно цієї миті) – це:

- а) словникова стаття;
- б) документальна наукова інформація;
- в) довідкова література.

10. Структуру словникової статті визначають:

- а) завданнями словника;
- б) основними характеристиками;
- в) документами наукової інформації.

Завдання 1.7. Випишіть із поданого тексту терміни. Обґрунтуйте свій вибір.

Для забезпечення нормального функціонування ринку потрібно функціонування ряду підсистем, служб, підприємств, які обслуговують, опосередковують ринкові угоди. Без відповідної інфраструктури неможливо функціонування ринку.

Інфраструктура ринку – сукупність інститутів ринку, які обслуговують і забезпечують рух матеріальних і нематеріальних цінностей.

Основними елементами ринкової інфраструктури є: торговельно-промислові палати, біржі (товарні, фондові, праці), служби маркетингу, брокерські, страхові, аудиторські, інвестиційні, холдингові компанії тощо.

Торговельно-промислова палата – це міжнародна суспільна або державна організація, що сприяє розвитку економіки й торгівлі насамперед – зовнішньоторговельних відносин між країнами. Вони допомагають об'єднати ділові кола фірм, установити торговельні зв'язки, надають потрібну інформацію учасникам торговельних операцій.

Біржа – (слово латинського походження і спочатку означало "шкіряний гаманець") – організаційно визначений оптовий ринок однорідних товарів, що регулярно функціонує, на якому укладають договори купівлі-продажу великих партій товару.

Виконуючи роль посередника в торговельних операціях, біржа сприяє установленню контактів між продавцями й покупцями товару і формуванню оптових ринкових цін через біржові торги.

Залежно від виду товарів, якими торгує біржа, розрізняють біржі товарні, фондові, валютні, універсальні та біржі праці.

Товарна біржа – установа, у якій здійснюють оптові угоди з купівлі-продажу товарів за зразками та стандартами на основі попередньої біржової експертизи. Тобто продають і купують зазвичай не самі товари, а контракти на їхнє постачання.

Завдання 1.8. Об'єднайте слова із двох стовпчиків, склавши терміни-словосполучення. Запишіть утворені терміни (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Терміни-словосполучення

фондова	фірма
закон	власності
державне	ринкової рівноваги
брокерська	біржа
альтернативні	товариства
коефіцієнт	ціна
господарські	підприємство
точка	попиту
закупівельна	витрати
форма	цінової еластичності

Завдання 1.9. Напишіть, від яких дієслів утворено іменники.

Виробництво, господарювання, будування, використання, транспортування, видобування, отримання, функціонування, діяльність, споживання, забезпечення, здійснення, ведення, регулювання, збільшення, розширення, зростання, постачання, створення, визначення.

Завдання 1.10. Випишіть із поданих слів терміни-словосполучення.

Макроекономічна рівновага, представники різних напрямів, економічна криза, модернізація, поступово підвищуються ціни, зайнятість, повна зайнятість, рівень безробіття, розрив між попитом на працю і її пропозицією, дослідження, економіст, суспільство отримало продукцію, темп інфляції, валові інвестиції, державні закупки товарів і послуг, чистий експорт, споживання.

Завдання 1.11. Визначте помилки в реченнях та напишіть правильний варіант.

1. Я дотримуюсь погляду, що ринкова економіка ґрунтується на принципах договірних відносин між суб'єктами господарювання.
2. Метою моєї статті є визначення основних умов переходу до ринкової економіки.
3. Він навів характеристику форми організації грошового обігу в країні.
4. Я відстежив процес реформування планової економіки та створення умов для виникнення достатньо ємного ринку.
5. Моя мета – встановити кругообіг ділової активності.
6. Я проаналізував модель господарського кругообігу з участю держави.
7. Він розробив ідею японської моделі ринкової економіки.

Завдання 1.12. Складіть словникову статтю, підібравши до тексту статті заголовну одиницю.

1. ... (англ. *banknotes*) – різновид грошових знаків, які випускають в обіг центральними банками.
2. ... (англ. *factory costs*) – формують у процесі використання ресурсів під час здійснення певної його діяльності. Вони мають різну цільову спрямованість, але найбільш загальним і принциповим є поділ їх на операційні,

фінансові, інвестиційні та надзвичайні витрати. Витрати підприємства визначають як суму зниження вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток).

3. ... (англ. *shadow economy*) – прихована економічна діяльність, у супереч чинним законодавчим актам і державним нормативам. Сукупність не контрольованих державою, не регламентованих і протиправних видів економічної діяльності.

4. ... (англ. *privatization*) – одна з форм роздержавлення, тобто передавання (продажу) підприємств, які належать державі, насамперед підприємств громадського харчування і побутового обслуговування, засобів транспорту, житлових будинків та інших об'єктів, приватним власникам.

5. ... (англ. *current account*) – вид рахунків у банках, які використовують для зберігання грошових коштів і здійснення розрахунків. Р. п. відкривають бюджетним установам, громадським організаціям, деяким іншим організаціям. Періодично залишки поточних субрахунків перераховують на р. п. відповідних організацій.

6. ... (англ. *service*) – будь-який захід, який одна сторона може надати іншій, що переважно не сприймає на дотик і не призводить до володіння будь-чим.

Слова для довідок: економіка тіньова, рахунок поточний, банкноти, витрати підприємства, приватизація, послуга.

1.3. Граматичні особливості наукових текстів:

морфологічні та синтаксичні особливості

наукового стилю мовлення.

Види та правила цитування

Теоретичний блок

Морфологічні особливості наукового стилю мовлення

Уживання частин мови в науковому стилі мовлення є строго нормативним. У науковому мовленні більшою мірою переважають іменники, дієслова, прикметники та меншою мірою службові частини мови.

Практично всі дослідники зазначають, що в науковому стилі **іменників** набагато більше, ніж дієслів, серед них іменники з абстрактним значення, віддієслівні іменники, зокрема з суфіксом *-ення* або *-ання* (*вивчення, дослідження, спостереження, спрямування*); спостерігають тенденцію до заміни форм однини формами множини (*грошові потоки, ресурси, потреби*); до того ж для розгорнутого опису деяких понять використовують так звані низки іменників у родовому та інших відмінках (*з'ясування закономірностей формування структури виробництва*).

У науковому стилі іменники виконують найважливішу інформативну функцію, називаючи предмети живої та неживої природи, які становлять об'єкти наукових досліджень; процеси, що відбуваються в природі та зумовлені виробничою діяльністю людини; результати цієї діяльності тощо. Водночас багато іменників у науковому мовленні використовують як терміни.

Важливо зазначити, що іменники в науковому стилі вживають тільки в прямому значенні: метафоричне їхнє переосмислення неможливо.

Прикметник. У науковому стилі широко подано відносні прикметники, оскільки саме вони, на відміну від якісних, дають змогу з максимальною точністю визначати потрібні ознаки понять. Від відносних прикметників не можна утворювати форми ступенів порівняння. Тому в текстах наукових праць, використовуючи якісні прикметники, надають перевагу аналітичним (складеним) формам ступенів порівняння, щоб витримувати однаковий стиль мовлення, використовуючи слова *(най)більш*, *(най)менш*.

Наукову мову вирізняють також тим, що вона не є експресивною. Звідси переважна форма оцінювання – констатація ознак, притаманних предметові або явищу, які вони визначають. Тому більшість прикметників є частинами термінологічних виразів.

Дієслово. Дієслова й дієслівні форми мають у тексті наукових праць особливе інформаційне навантаження. Їх використовують у висвітленні дослідження, доведення, в описі економічних процесів.

Широко застосовують також дієслівні форми недоконаного виду минулого часу дійсного способу, оскільки вони не фіксують ставлення до дії, яку описують, на момент висловлювання.

Рідше застосовують дієслова умовного (у формулюванні гіпотез) і майже ніколи – наказового способу. Часто використовують зворотні дієслова, пасивні конструкції, що зумовлено потребою підкреслити об'єкт

дії, предмет дослідження (*У цій статті розглядають..., Передбачено надати додаткові кредити*).

Уживаними є дієслова у формі теперішнього часу постійної дії або абстрактного теперішнього та абстрактного майбутнього; у формі минулого часу із узагальненим значенням; переважають дієслова недоко-наного виду.

Службові частини мови в науковому стилі поповнюють за допомогою самостійних частин мови, насамперед іменників. Наприклад, у значенні **прийменників** вживають *у міру, у силу, за певних обставин, у разі потреби, у випадку, згідно з, у значенні, у процесі, унаслідок, у результаті, за допомогою чого, у вигляді, на підставі, методом, через що, яким чином* тощо.

У наукових текстах прийменники вживають для класифікації та визначення обмежень (*у межах, у галузі*). Найпоширенішими прийменниками є: *для, за, по, під, через (під час дослідження, через брак коштів тощо)*. Найбільш уживаними сполучниками у наукових текстах є: *тому, унаслідок того, але, однак, проте*.

Активні **дієприкметники** теперішнього часу науковій українській мові не властиві. Варто уникати ненормативних форм або замінити їх іменниками, прикметниками, підрядними означальними реченнями. Наприклад: *виступаючий на конференції магістрант – магістрант, що виступає на конференції; головує на засіданні спеціалізованої вченої ради – голова засідання спеціалізованої вченої ради; відповідає на запитання дисертант – дисертант, який відповідає на запитання*.

У науковому мовленні помітною є й тенденція до уникнення дієприкметникових форм на -уч- (-юч-) теперішнього часу й заміна їх на -увальн-: *константувальний* замість *констатуючий*, *формувальний* замість *формує*, *об'єднувальний* замість *об'єднує*.

Числівник. Однозначні числа, які не мають посилок на одиниці вимірювання, у науковому тексті записують словами, складні та складені кількісні й дробові числівники – цифрами. Із числівниками *два, три, чотири* іменники вживають у називному відмінку множини (*три студенти, чотири учні*), із числівниками *п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять* – у формі родового відмінка множини: *шість монографій, вісім зошитів*. Типовою помилкою в наукових текстах є використання числівникових сполук зі словом *раз*, наприклад, *два і п'ять десятих рази*. Слово *раз*

відмінюється як мільйон, мільярд. Із дробовими числівниками слід уживати *раза (два і п'ять десятих рази)*.

Не прийнято використовувати в наукових творах неозначено-кількісні числівники (*багато, мало, чимало, кільканадцять, декілька*), а також збірні (*двійко, троє, обидва, обоє*).

Прислівник. У науковому тексті вживаними є прислівники зі значенням ознаки дії (*попереду, угорі, щоразу, згарячу, обов'язково, принагідно*), стану особи (*радісно, приємно, образливо*). Можливе також використання ступеневих форм якісно-означальних прислівників (*розгляньмо це більш детально, проаналізуймо це менш ретельно*).

В усному й писемному науковому стилі мовлення частовживаними є модальні прислівники, що надають окремому члену речення чи всьому реченню модальних відтінків ствердження, заперечення, вірогідності, можливості/неможливості, зв'язності тексту (*безумовно, можливо, звичайно, нарешті, по-перше, щоправда, отже*).

Займенник маловживаний у науковому тексті. Не слід використовувати займенники *я, ти*. Унаслідок певних обставин, на позначення суб'єкта дослідження в науковій мові почали використовувати особовий займенник *ми*, що зумовило утворення низки нових похідних словосполучень, напр.: *на нашу думку, на наш погляд, ми є переконаними, ми дотримуємося...* . Проте надто часте вживання цього займенника та його похідних у роботі справляє неприємне враження, тому автори намагаються використовувати звороти, щоб уникнути повторів. Для цього застосовують конструкції з неозначено-особовими реченнями (*Спочатку виконують відбір зразків... тощо*), форму викладу від третьої особи (*Автор вважає...*), безособові форми на *-но, -то* (*здійснено аналіз..., визначено напрями..., за основу прийнято метод індукції*).

Займенник *ви* вживають для виявлення поваги, пошани: *прошу Вас, зважаючи на Вашу думку* тощо.

Не завжди етичним у науковому стилі мовлення є використання займенників *він, вона, вони*. Поширеною є також форма викладу від 3-ї особи: *автор доводить, майстер слова наголошує, учений розглядає*.

У науковій літературі, зазвичай, не вживають, через їхню невизначеність, неконкретність, займенники *щось, дещо, що-небудь*. Серед займенників особливо поширеними є вказівні *цей, той, такий, який, котрий*, які не лише конкретизують предмет, а й визначають логічні

зв'язки між частинами висловлювання. Уживаними є вказівні займенники *цей, той, такий* з прийменниками (*у тому випадку, з цією метою*).

Уживають також означальні займенники *інший, увесь*, заперечний займенник *жоден*, натомість не доречними в науковому тексті є неозначені займенники *щось, дещо, що-небудь*.

Для наукового стилю мовлення характерним є з'ясування причинно-наслідкових відносин між явищами, тому в наукових текстах переважають складні речення із сполучниковим зв'язком. Багато використовують складних сурядних і підрядних сполучників і сполучникових слів, як-от: *незважаючи на те що, через те що, тому що, унаслідок того що, тоді як, тим часом як, у той час як* та ін. У науковій літературі широко застосовують різні види скорочень: графічні (*вид-во*), буквені аббревіатури (*ВНП, ЕАН*).

Синтаксис наукового стилю мовлення

Синтаксис наукового стилю має яскраво виявлений книжний характер, чітко організовану будову речень, без чого неможливо було б висловити складну логічну структуру думок. Важливою рисою синтаксису наукової мови є переважання розгорнутих складних речень із розгалуженою системою різних видів підрядності, відокремлених зворотів (особливо дієприкметникових та дієприслівникових). Велика частка належить складнопідрядним реченням, зокрема із причиновим та наслідковим зв'язками. Такі речення найбільше відповідають специфіці наукового викладу.

Для синтаксису наукового мовлення характерним є:

сполучниковий зв'язок;

складні конструкції;

двоскладні речення із простим дієслівним присудком: *здобувач вищої освіти зважав на зауваження наукового керівника...*;

простий дієслівний присудок, виражений дієсловом активного стану у формі 3-ї особи однини чи множини теперішнього, минулого чи майбутнього часу: *Рада директорів розгляне це питання на засіданні...*;

безособові речення із присудком, виявленим дієслівною формою на *-но, -то* та об'єктом – прямим додатком у формі іменника у знахідному відмінку без прийменника (*застосовано метод, прочитано дисертацію*);

із чітко виявленим складносурядним або складнопідрядним зв'язком (*що, оскільки, унаслідок того, у зв'язку з тим, бо, тоді як* тощо).

Оскільки одним із найбільш поширених типів речення в науковому мовленні є речення зі складеним іменним присудком, то відповідно маємо в науковому стилі велику кількість дієслів-зв'язок: *бути, є, називатися, становитися, робитися, здаватися, мати, залишатися, володіти, визнавати, відрізняти, розпізнавати, характеризувати, складатися, слугувати, міститися, полягати, перебувати, визначати, уявляти, становити, уважатися* тощо.

Синтаксис в академічному тексті. Проблеми пунктуації

Створюючи власний текст, завжди треба пам'ятати про пунктуаційні знаки, що допомагають увиразнювати думку автора, або можуть остаточно зіпсувати зміст речення і заплутати читача. Комами нехтувати не можна, оскільки це один із найголовніших авторських інструментів у графічній організації інформації. Саме графічної, оскільки текст пишуть не словами, а групами слів.

Види та правила цитування

Цитування – пряме використання першоджерела з покликанням на нього.

Види цитування:

пряме – дослівне цитування автора;

непряме – виклад думок, ідей автора своїми словами, використовуючи перефразування та узагальнення.

Перефразування – переказ цитати невеликого фрагмента своїми словами з обов'язковим покликанням на джерело цитування.

Мета перефразування – перевірка точності сприйнятої інформації. Для перефразування слід вибирати лише головні, істотні моменти повідомлення. Перефразування стосується лише змісту ідеї того, хто говорить, а не його почуттів і ставлення до цієї ідеї. Без покликання на джерело або за дослівного списування без лапок текст є плагіатом.

Як перефразувати роботу?

використовуйте власні слова для висловлення чужих ідей та додавайте покликання;

використовуйте різні типи лексики одного й того самого значення;

змінюйте порядок слів, об'єднуйте речення, використовуйте різні типи граматики.

Для того щоб зробити правильне перефразування, потрібно описати зміст тексту своїми словами, звертаючи увагу на ідею автора. Парафраз рекомендують уживати під час цитування робіт іноземною мовою. Узагальнення дозволяє одним реченням передати зміст цілого розділу або авторської праці.

Як узагальнювати?

виділяйте основні положення та ідеї тексту оригіналу;

максимально очищайте текст від допоміжних елементів та додаткових авторських пояснень;

надавайте власні міркування щодо здійсненого узагальнення.

Синтезування дозволяє об'єднувати різну інформацію та ідеї для розроблення власних аргументів.

Як синтезувати чужі роботи?

згрупуйте джерела в категорії, наприклад, авторів із подібними поглядами або дослідженнями з наведенням результатів;

опишіть власними словами згруповані джерела, не обговорюйте кожного автора окремо;

додайте покликання на джерела.

Загальні вимоги до цитування:

текст цитати беруть у лапки, наводять у тій граматичній формі, у якій його подано в джерелі;

цитування має бути повним, без скорочення авторського тексту і без зміни думок автора;

за непрямого цитування (переказу, викладення думок інших авторів своїми словами) слід бути точним у викладанні думок автора;

якщо потрібно виявити ставлення автора наукової роботи до окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

якщо автор, використовуючи цитати, виділяє в ній деякі слова, то слід зробити після тексту спеціальне застереження, поставити крапку, потім тире і вказати ініціали автора процитованого тексту, а застереження взяти в круглі дужки.

Цитуючи чужі роботи, перевірте, чи:

використали в тексті прямі цитати із джерел, надали повне цитування, без скорочення авторського тексту і перекручення думок автора;

узяли цитований текст у лапки, указали покликання на джерело;

указали в дужках прізвище автора після викладення основної ідеї;

вилучили певні фрагменти для уникнення довгого цитування та позначили трикрапкою, подали пояснення, які розривають текст цитати, у квадратні дужки;

граматично узгодили з авторським текстом цитати.

Використання чужих ідей, фактичного матеріалу, цитування без покликання на джерело, запозичення є порушенням авторського права – це розцінюють як плагіат, привласнення чужого авторства, видачу чужого твору або винаходу за свій. Переклад недослівного авторського тексту не потребує цитування, але передбачає покликання на джерело.

Практичний блок

Запитання для самоконтролю:

1. Які частини мови найчастіше вживають у науковому стилі мовлення?
2. Які є особливості вживання іменників, прикметників, дієслів у науковому стилі мовлення?
3. Які є особливості вживання службових частин мови в науковому стилі мовлення?
4. Що є характерним для синтаксису наукового стилю мовлення?
5. Що таке "цитування" та які є види цитування?
6. Що таке "перефразування" та як перефразувати роботу?
7. Назвіть загальні вимоги до цитування.
8. Що є порушенням авторського права?

Тестові завдання 1.3

1. Яка частина мови називає предмети, процеси та результат діяльності:
 - а) іменник;
 - б) дієслово;
 - в) займенник?
2. У науковому стилі широко використовують:
 - а) якісні прикметники;
 - б) присвійні прикметники;
 - в) відносні прикметники.

3. Яка частина мови окреслює постійні ознаки предмета:

- а) дієслово;
- б) прислівник;
- в) прикметник?

4. У наукових текстах прийменники вживають для:

- а) назви ознаки предмета;
- б) класифікації та виявлення обмежень;
- в) надання модальних відтінків заперечення.

5. Синтаксис наукового стилю мовлення має виявлений:

- а) публіцистичний характер;
- б) книжний характер;
- в) розмовний характер.

6. Важливою рисою синтаксису наукового стилю мовлення є переважання:

- а) підрядних означальних речень;
- б) простих речень;
- в) розгорнутих складних речень.

7. Пряме використання першоджерела з покликанням на нього називають:

- а) цитуванням;
- б) перефразуванням;
- в) узагальненням.

8. Переказування цитати невеликого фрагмента своїми словами з обов'язковим посиланням на джерело цитування називають:

- а) непрямым цитуванням;
- б) перефразуванням;
- в) синтезуванням.

9. Парафраз рекомендують уживати за:

- а) цитування робіт іноземною мовою;
- б) опису власними словами згрупованих джерел;
- в) точного викладання думок автора.

10. Дозволяє об'єднувати різну інформацію та ідеї для розроблення власних аргументів:

- а) перефразування;
- б) синтезування;
- в) парафраз.

Завдання 1.13. Від дієслів утворіть віддієслівні іменники із суфіксами -ення, -ання(-яння).

Вивчити, досліджувати, спрямовувати, синтезувати, узагальнювати, формувати, висловлювати, упроваджувати, групувати, цитувати, посилювати, виявляти, уживати, зростати, сприяти, удосконалити, утворювати.

Завдання 1.14. Заповніть таблицю (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Частини мови

Іменник	Прикметник	Дієслово	Сполучник	Прислівник	Займенник

Регулювати, який, тому що, можливо, цитування, розглядати, через те що, уміння, писемний, тоді як, безумовно, нарешті, спілкування, інший, грамотний, економічний, такий, складання, звичайно, ведення, ґрунтуватися, унаслідок того що, виявляти, плановий, професійний, той, поперше, відображати, незважаючи на те що, увесь.

Завдання 1.15. Випишіть із тексту речення з віддієслівними іменниками.

Домашні господарства – суб'єкти економічної діяльності, пов'язані з веденням домашнього господарства, тобто переважно зі споживанням. Вони охоплюють економічні об'єкти та процеси, які відбуваються там, де постійно проживає людина, сім'я.

Головними рисами домашнього господарювання є:

приватна власність на економічні ресурси (трудові, капітальні й деякі види земельних ресурсів);

здатність самостійно ухвалювати власні рішення;

прагнення до максимального задоволення своїх потреб.

Домашні господарства використовують доходи, отримані від продажу своїх ресурсів, для придбання товарів і послуг у фірм (підприємств).

Фірма (підприємство) – економічний агент, який здійснює певну господарську діяльність із метою отримання прибутку; самостійна господарська одиниця різних форм власності.

Головними рисами фірми (підприємства) є:

самостійність в ухваленні рішень;

використання економічних ресурсів для виготовлення і продажу продукції;

бажання мати максимальний прибуток за мінімуму витрат.

Фірми, як і домашні господарства, можуть володіти економічними ресурсами. Гроші, які отримують фірми від продажу товарів і послуг, використовують для придбання економічних ресурсів у домашньому господарстві.

Завдання 1.16. Перефразуйте речення, замінивши особові займенники він, вона, вони на слова автор, науковець, група науковців, дослідник, учений, педагог, майстер, фахівець.

1. На його думку, у найбільш спрощеній моделі господарського кругообігу як основні суб'єкти ринкової діяльності є домашні господарства і фірми.

2. Вони запропонували цю гіпотезу, доводячи, що всю різноманітність ринків у цій моделі відображають два основні види ринків: ринок ресурсів (чинників виробництва) і ринок споживчих товарів та послуг.

3. Як вона вважає, ці ресурси є потрібними для виробництва споживчих благ.

4. Він описав цю проблему, акцентуючи увагу на тому, що спеціалізацію визначають за принципом порівняльної переваги, тобто здатністю виробляти блага за відносно нижчій альтернативній вартості.

5. Обґрунтовуючи погляди науковців, вона дійшла висновку, що економічна відокремленість – сукупність умов господарювання, яка передбачає відокремлене економічне функціонування фірм, впливає з їхніх інтересів.

6. Вони охарактеризували ринок монополістичної конкуренції.

7. Він висловив припущення, що цільовим вектором економічного розвитку країни в умовах критичних змін і викликів є трудові ресурси країни.

Завдання 1.17. Випишіть із речень термінологічні вирази із прикметниками.

1. Ринок монополістичної конкуренції – це тип ринку, на якому відносно більша кількість невеликих фірм (виробників) пропонує схожу (подібну), але не ідентичну продукцію, підкреслюючи її специфічність або унікальність.

2. Служби маркетингу (від англ. *market* – "ринок") – це сукупність спеціалізованих компаній, агентств і організацій, різноманітна діяльність яких пов'язана з ринком товарів, послуг і цінних паперів.

3. Товарна біржа – установа, у якій здійснюють оптові угоди з купівлі-продажу товарів за зразками та стандартами на основі попередньої біржової експертизи.

4. Інвестиційні компанії – це кредитно-фінансові установи акціонерного типу, які акумулюють грошові засоби приватних інвесторів, що залучають через продажу їм власних цінних паперів.

5. Ціна – це певна кількість грошових одиниць, отриманих за товар. Розрізняють ціну продавця, ціну покупця і ринкову ціну.

6. Пропозиція – це готовність виробника продати певну кількість цього товару або послуги за певну ціну в заданий період часу.

7. Загальна рівновага – це така ситуація, за якої всі різноманітні ринки одночасно є у стані рівноваги, тобто ціни та випуски продукції на них не змінюють.

8. Тарифи – ставки оплати за різноманітні послуги, які надають підприємствам і населенню.

9. Роздрібна ціна – це ціна на товар, який продають для особистого споживання в малих, одиничних обсягах; ціна товару в роздрібній торгівлі.

10. Чистий прибуток – це частина балансового прибутку підприємства, що залишається у його розпорядженні після сплати податків, рентних та інших платежів до бюджету.

Завдання 1.18. Перефразуйте пряме цитування.

1. Зокрема, Г. Гущина у своєму дисертаційному дослідженні зазначає: "Професійна культура економіста – це культура соціальної організації і регуляції, виражена в сукупності принципів, методів, прийомів здійснення спілкування і взаємодії в системах "людина – людина", "людина – суспільство" в умовах господарювання, де предметом

є трудові стосунки і власність, яка включає характерні ціннісні орієнтації, мотивацію, традицію, систему професійно-етичних норм (що внутрішньо містяться і зовні проявляються) та етикет, визначає поведінку особи в професійному середовищі".

2. Інший науковець – Р. Вечірко в навчально-методичному посібнику наголошує: "Професійна культура економіста передбачає високий рівень професійних знань, умінь, організаційних навичок, порядність, моральність, совість. ... Для економіста головним принципом при прийнятті рішення має бути, як і для лікаря, принцип "Не зашкодь".

3. На думку В. Кириленка "Виникнення конкуренції сприяє формуванню раціональних співвідношень між різними формами власності, тобто доцільної структури форми власності. Ефективність конкуренції виявляється в тому, що вона витискає виробників і форми власності, які є неконкурентоспроможними, замінює їх іншими. Конкуренція між різноманітними формами власності сама по собі корисна, тому що стимулює кожну з них до удосконалення".

Тема 2. Морфологічні особливості сучасного наукового стилю мовлення

2.1. Переважне та обмежене використання деяких частин мови в науковому стилі

Теоретичний блок

Морфологічними особливостями наукового стилю української літературної мови є нормативне використання частин мови, яке позначене обмеженнями щодо вживання одних та повторюваності інших. Науковий стиль мовлення – це низка мовних засобів, які позначають усі функціонально-стильові різновиди спілкування, що відбуваються в науковій сфері діяльності; система граматичних і семантичних засобів вираження знакових одиниць, які становлять ядро та периферію наукового стилю.

Морфологічні засоби, які використовують у наукових текстах, покликані підкреслювати нейтральність тексту та сприяти зсуву фокусу уваги від особистості дослідника в бік предмета дослідження. Є чітко визначені норми щодо їхнього вживання. У наукових текстах найчастіше спостерігають іменники, дієслова та прикметники.

Іменник. Найчастіше вживаними в науковому стилі мовлення вважають абстрактні та віддієслівні іменники, які зазвичай позначають абстрактні поняття. У наукових текстах переважають іменники, що містять суфікс *-ств* та *-н*. Переважають абстрактні іменники середнього роду. В іменникових формах зазвичай використовують форму однини замість множини.

Багато іменників, які не мають у загальнолітературній мові форм множини, у науково-технічному контексті набувають їх. Це насамперед іменники речовинні (*масла, нафти, мармури, бетони, солі, граніти*) та абстраговані іменники (*місткості, потужності, щільності, освітленості, вузькості, включення, зміщення, переміщення* тощо).

Основні *особливості* вживання іменників у науковому стилі мовлення:

- перевага іменників, порівняно з іншими частинами мови;
- велика кількість термінів, термінованих слів загальнолітературної мови, а також слів, що належать до загальнонаукової лексики;
- скорочення в наукових текстах кількості багатозначності слів;
- частіше вживання абстрактної лексики, порівняно з конкретною;
- велика кількість віддієслівних іменників.

Дієслово. Посідає друге місце за частотою вживання в наукових текстах. Найчастіше вживають недоконаний вид дієслова у формі теперішнього часу, із метою констатації факту (*вивчають, спростовують*). Такі дієслова як *вважати* та *характеризувати* зазвичай слугують зв'язкою. Із метою деперсоніфікації висловлювання, форми дієслів 1-ої та 2-ої особи однини (*стверджуєш, засвідчую, доповідаєш*) вживають рідко. Уникають вживання наказового способу, натомість переважає дійсний та умовний.

Для вживання дієслів у науковому стилі є характерним:

- інфінітив, що має форму на *-ти* (*починати, виконувати*), а не на *-ть*;
- форма теперішнього часу (*розглядають, існують* тощо);
- форма II особи множини у відгуках і виступах (*цінність наукової роботи вбачаємо*);
- дійсний спосіб (*мотивувати, інтерпретувати*);
- недоконаний вид у складних формах у текстах фахового спрямування (*будуть проводити*);
- інфінітиви в поєднанні з модальними словами (*потрібно зазначити, слід наголосити*).

У науковому стилі типовим є вживання форм теперішнього часу дієслова, і ці форми, характеризуючи досліджуване явище, мають позачасове значення.

Позачасового значення набувають і форми минулого часу.

Чергування форм теперішнього й минулого часу в інших стилях робить мовлення образним, "мальовничим", у науковому ж стилі чергування форм теперішнього й минулого часу вказують на закономірність явища, що підкреслюють контекстом. У науковому стилі частіше вживають дієслова недоконаного виду (близько 80 % від усіх дієслів), тому що від них утворюють форми теперішнього часу, які, мають позачасове узагальнене значення. Дієслова доконаного виду вживають значно рідше (біля 20 %) і використовують часто в стійких зворотах (*розглянемо..., доведемо, що..., зробимо висновки, покажемо на прикладах тощо*).

Прикметник. У наукових текстах переважають відносні прикметники (*критичний, експериментальний*), які покликані уточнювати зміст понять, указуючи на їхні ознаки, і підкреслюють термінологічну функцію іменника, разом із яким його вживають (*роздрібна ціна, акціонерні товариства*). Як відомо, від відносних прикметників не можна утворювати форми ступенів порівняння. Тому в текстах наукових праць, використовуючи якісні прикметники, віддають перевагу аналітичним (складеним) формам ступенів порівняння, щоб витримувати однаковий стиль мовлення, використовуючи слова (*най*)*більш, (най)менш (найменш висвітлений, найбільш удалий)*.

Іменний характер наукового стилю – типова його (наукового стилю) риса, і пояснено це наявністю в цьому стилі якісних характеристик предметів і явищ. Крім того, часте вживання в науковому стилі іменників у сполученні із прикметниками у функції визначення пояснено стислістю такого сполучення і високою інформативною вагою іменних форм, що надзвичайно важливо для наукового викладу, мета якого – повідомити читача про велику кількість предметних значень у можливо більш компактній формі – системі дефініцій і кваліфікацій.

Науковий стиль мовлення вирізняється також тим, що він не є експресивним. Звідси переважна форма оцінювання – констатація ознак, притаманних предметові або явищу, які вони визначають. Тому більшість прикметників є частинами термінологічних виразів.

Практичний блок

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягають морфологічні особливості наукового стилю в українській мові?
2. Які частини мови переважають у науковому стилі?
3. Поясніть особливості вживання іменників у науковому стилі.
4. Що характерно для вживання дієслів у науковому стилі мовлення?
5. На що вказує чергування форм теперішнього і минулого часу в науковому стилі мовлення?
6. Чому в наукових текстах часто вживають відносні прикметники?
7. Чим пояснено іменний характер наукового стилю мовлення?

Тестові завдання 2.1

1. Морфологічними особливостями наукового стилю української літературної мови є:

- а) нормативне використання частин мови, яке позначене обмеженнями щодо вживання одних та повторюваності інших;
- б) широке вживання дієслівних форм різних способів;
- в) специфічне позначення майбутнього часу.

2. Морфологічні засоби, які використовують у наукових текстах, покликані:

- а) впливати засобами художнього слова через систему образів на почуття і волю читачів;
- б) підкреслювати нейтральність тексту та сприяти зсуву фокусу уваги від особистості дослідника в бік предмета дослідження;
- в) слугувати розв'язанню суспільно-політичних питань, активно впливати на читачів.

3. У наукових текстах найчастіше спостерігають:

- а) іменники, займенники, прислівники;
- б) дієслова, прийменники, займенники;
- в) іменники, дієслова, прикметники.

4. Найчастіше вживаними в українській науковій мові вважають:

- а) абстрактні та віддієслівні іменники;
- б) конкретні та збірні іменники;
- в) загальні та власні іменники.

5. У науковому стилі переважають абстрактні іменники:

- а) чоловічого роду;
- б) середнього роду;
- в) жіночого роду.

6. Найчастіше в науковому стилі мовлення вживають дієслова:

- а) доконаного виду у формі майбутнього часу;
- б) недоконаного виду у формі минулого часу;
- в) недоконаного виду у формі теперішнього часу.

7. У науковому стилі мовлення переважає спосіб дії:

- а) дійсний та умовний;
- б) дійсний та наказовий;
- в) умовний та наказовий.

8. У науковому стилі чергування форм теперішнього й минулого часу вказують на:

- а) образне, "мальовниче" мовлення;
- б) експресивність та емоційне забарвлення мовлення;
- в) закономірність явища, що підкреслюють контекстом.

9. У наукових текстах переважають відносні прикметники, які покликані:

- а) указувати на належність предмета кому-небудь;
- б) уточнювати зміст понять, указуючи на їхні ознаки;
- в) позначати такі ознаки предмета, що можуть виявлятися більшою або меншою мірою.

10. Іменний характер наукового стилю пояснено:

- а) наявністю в цьому стилі якісних характеристик предметів і явищ;
- б) широким використанням загальновживаних слів;
- в) можливим використанням фразеологізмів.

Завдання 2.1. Випишіть словосполучення, де іменники мають абстрактне значення.

Раціональні співвідношення, кредитна система, різноманітна форма, суспільне відтворення, цінні папери, грошові засоби, сприятливі умови, ринкова економіка, економічна література, максимальний прибуток,

споживчі блага, економічне явище, функціональна соціалізація, договірне регулювання, державний борг, ринкове господарювання, заробітна плата, вільне ціноутворення.

Завдання 2.2. Доповніть мовні кліше наукового дослідження, підібравши відповідні дієслова.

Як ... дані результати; матеріали здійсненого обстеження ... згрупувати; ... висунуте припущення; мета статті ... у порівнянні; наявні погляди щодо цього питання можна ... так; проблема ... важливе місце; дослідженням цієї проблеми в різні часи

Слова для довідок: займатися, дозволяти, полягати, свідчити, перевіряти, класифікувати, посідати.

Завдання 2.3. Випишіть із поданих словосполучень ті, у яких ужито відносний прикметник.

Альтернативна вартість, регульовальна функція, досконалий механізм, господарське життя, об'єктивна інформація, суспільне виробництво, якісний товар, конкурентний ринок, народне споживання, економічне призначення, легальний ринок, оптова угода, різноманітна діяльність, банківська угода, інвестиційні компанії, біржові папери, брокерська фірма.

Завдання 2.4. Випишіть речення, у яких уживають інфінітиви в поєднанні з модальними словами.

1. Слід зазначити, що показники середніх витрат використовують фірмою для порівняння з ціною, яку завжди дають у розрахунку на одиницю продукції.

2. Це пояснено тим, що з кожним новим зростанням обсягів виробництва цю суму постійних витрат буде розподілено на все більшу кількість продукції.

3. Потрібно наголосити, що закупівельна ціна – ціна, за якою держава здійснює закупівлю продукції в підприємств, організацій, населення.

4. Для виникнення і розвитку підприємництва є потрібними відповідні умови.

5. Багатство нації може бути розподілено на два основні види: речове багатство, утілене у фізичних і фінансових активах, яке називають капіталом, і неречове багатство, яке називають людським капіталом.

6. Маємо підкреслити, що для порівняльного оцінювання ефективності національної економіки в різних країнах використовують показник виробництва валового внутрішнього продукту або національного доходу на душу населення.

7. Слід мати на увазі, що в ринкових умовах господарювання відтворення є можливим за умови, що всі товари, які виробляють, будуть проданими, а всі засоби виробництва і предмети споживання – відшкодованими.

8. Потрібно довести, що модель відтворення господарського коообігу Франсуа Кене є першою відомою спробою розглянути процес виробництва в масштабах суспільства.

9. Суспільство не зможе існувати й розвиватися, якщо не буде постійно відтворювати всі чинники виробництва: сировину, засоби виробництва, робочу силу.

10. Якість економічного зростання залежить від того, як використовують чинники зростання національного продукту.

Завдання 2.5. Випишіть з тексту відносні прикметники.

Інвестиції – усі види засобів (активів), які вкладають у господарську діяльність, із метою отримання доходу. Їх можуть здійснювати у вигляді грошових засобів, банківських вкладів, паїв, акцій та інших цінних паперів, вкладення у рухоме і нерухоме майно, інтелектуальну власність, майнові права та інші цінності.

Інвестиції в процес відтворення основного капіталу і пов'язані із цим укладення на розвиток обігового капіталу називають капіталовкладеннями. До капітальних укладень належать витрати на створення нових і реконструкцію діючих підприємств тощо.

Джерелами фінансування інвестиційної діяльності є:

власні фінансові ресурси (прибуток, амортизаційні відрахування, грошові нагромадження, збереження населення тощо);

позичені фінансові засоби інвесторів (засоби від продажу облігацій, банківські та бюджетні кредити);

залучені фінансові засоби інвестора (засоби, отримані від продажу акцій, паєвих та інших вкладів фізичних і юридичних осіб);

бюджетні асигнування.

Розрізняють такі види інвестицій: державні, що створюють засобами державного бюджету, з інших державних фінансових джерел; іноземні – це вклади іноземних інвесторів (банків, компаній, підприємців);

приватні, що створюють засобами приватних, корпоративних підприємств і організацій, громадян, зважаючи як на власні, так і на залучені засоби.

Виділяють виробничі інвестиції, спрямовані на нове будівництво, реконструкцію, розширення, технічне переозброєння діючих підприємств, та інтелектуальні, укладені у створення інтелектуального, духовного продукту.

Завдання 2.6. Випишіть з тексту дієслова недоконаного виду.

Короткострокову рівновагу зумовлено можливістю збільшення виробництва та пропозиції без нарощування кількості обладнання і розширення виробничих потужностей. Цього можна досягнути за допомогою використання тимчасових чинників, до яких належать: понаднормова праця, робота у вихідні та святкові дні, збільшення кількості робочих змін. У цій ситуації зростання цін, покликане підвищенням попиту, буде підштовхувати товаровиробників до розширення обсягів виробництва товару і зростання його пропозиції. Завдяки своєчасній реакції товаровиробників на зростання попиту, на ринку встановлюється нова рівноважна ціна, відповідно до якої кількість пропонованого товару вже буде відповідати кількості попиту на нього.

Довгострокову рівновагу зумовлено використанням чинників довготривалого характеру. Для задоволення зростаючого попиту потрібно здійснювати нові інвестиції, оновлювати й модернізовувати виробництво, позбавлятися від зношеного і застарілого обладнання, створювати нові або додаткові виробничі потужності, робочі місця. У цих умовах може змінитися і кількість самих виробників через інвестиції інших підприємців, які були зайняті випуском менш рентабельної продукції.

2.2. Дієслівні іменники в науковому стилі.

Утворення іменників від дієслів.

Утворення прикметників від іменників

Теоретичний блок

Іменник – самостійна частина мови, що має значення предметності, переданої у формах роду, числа і відмінка, відповідає на питання *хто?* або *що?*

Іменник є найпоширенішим у наукових текстах, зокрема, іменник з абстрактним значенням середнього роду з суфіксами *-ство, -цтво, -ння, -ття* (класифікування, формулювання, сприйняття тощо) і віддієслівний іменник (дослідження, узагальнення, зображення, поєднання, утворення, відображення тощо).

Віддієслівний іменник – це тип іменника, що походить від дієслова.

Частотність уживання віддієслівних іменників пояснено тим, що вони надають дії понятійного змісту, тільки називаючи її, водночас позначення дії як поняття відповідає абстрактно-узагальненому характеру наукового викладу.

Для називання процесу в українській мові переважно використовують віддієслівні іменники з суфіксом *-нн-(я)*, зокрема:

суфікс *-анн-(я)/-янн-(я)* мають іменники середнього роду, утворені від дієслів із суфіксом *-ати (-яти)*: *вимірювати – вимірювання, пакувати – пакування, закручувати – закручування, спаковувати – спаковування*;

суфікс *-інн-(я)/-їнн-(я)* мають іменники середнього роду, утворені від дієслів із наголошеним суфіксом *-іти (-їти)*: *горіти – горіння, біліти – біління*;

суфікс *-енн-(я)/-єнн-(я)* мають іменники середнього роду, утворені від дієслів, що мають суфікси, відмінні від *-ати(-яти)* чи наголошеного *-іти(-їти)*: *пружити – пруження, тягнути – тягнення, колоти – колення, нести – несення, везти – везення, пекти – печення*;

іменники, утворені від дієслів із наголошеним *-іти* мають суфікси *-енн-(я)* та/або *-інн-(я)*: *ходити – ходження, ходіння; носити – ношення, носіння; значити – значення, значіння; гонити – гоніння; хрестити – хрещення*.

Назви процесів позначають також дієслівними іменниками на *-ття*: *мити – миття, бити – биття*, яких незрівнянно менше, ніж іменників на *-ння*, як і дієслів із суфіксом *-ти*, переважно від яких їх утворено.

Віддієслівні іменники на *-ння*, утворені від дієслів недоконаного виду, означають те саме, що й відповідне дієслово – загальну (абстрактну) назву дії: *створювати – створювання, здійснювати – здійснювання*. А іменники, утворені від дієслів доконаного виду, – назву конкретного доконаного (того, що має кінець у часі) процесу: *створити – створення, здійснити – здійснення*. Це поняття називають просто – "подія".

Іменники, що означають наслідок дії, утворюють від основи дієслів (переважно недоконаного виду і від тих варіантів, що мають префікс), для чого відкидають суфікси, а натомість:

не додають нічого: *гріти, нагрівати – нагрів; гнути, згинати – згин; ламати, зламувати – злам;*

додають -а, -ина, -ок та ін.: *мінати, змінювати – зміна; колоти, розколювати – розколина; лити, виливати – виливок; пробувати, випробовувати – проба;*

додають -овання, якщо дієслово має форму, що закінчується на -овувати: *групувати, угруповувати – угруповання; статкувати, устатковувати – устаткування.*

А також від дієслова доконаного виду за допомогою суфікса -ість: *напружити – напружений – напруженість.*

Українські іменники на -ння, що означають дію не можна вживати в множині, тому що в них вже "закладено" багаторазовість дії. Уживати інші іменники на -ння в множині – не бажано, бо вони до цього не є пристосованими: множину й однину в називному відмінку передають однаково. І взагалі, віддієслівні іменники на -ння треба вживати якомога рідше, лише на позначення назв процесів і подій, замінюючи їх, де тільки можна, дієсловами: *здійснювати перевіряння – перевіряти* та дієприкметниками: *під час обробляння – обробляючи.*

Прикметник – самостійна частина мови, що передає ознаку предмета, граматично виявлену в категоріях роду, числа і відмінка та відповідає на питання *який? яка? яке? які? чий? чия? чие? чий?*

Наприклад: *сміливий, щаслива, зелене, Васине, батькова, братове.*

Прикметники за значенням розподіляють на такі розряди:

якісні, що передають ознаки предметів безпосередньо власним лексичним значенням: *нові ціни, високі темпи;*

відносні, що передають ознаку предмета не безпосередньо, а через відношення його до іншого предмета, явища, дій: *технічний комплекс, виробничі потужності;*

присвійні, що передають належність предмета певній істоті: *товаришів капітал, татові вклади.*

У науковому стилі використовують найчастіше відносні прикметники (*аналітичний, експериментальний*) та аналітичні форми вищого і найвищого ступенів порівняння якісних прикметників (*удаліший, найдоцільніший*).

Поняття якості в прикметнику може бути передано безпосередньо через відношення до інших предметів, або через відношення до особи чи істоти.

Від іменників утворюють присвійні прикметники.

Утворення присвійних прикметників

Присвійні прикметники утворюють від назв людей і тварин. Від іменників I відміни – назв людей – присвійні прикметники утворюють за допомогою суфікса *-ин*, причому кінцеві приголосні твірної основи [г], [к], [х] чергують із [ж], [ч], [ш]: *сестра – сестр-ин*, *баба – баб-ин*, *Ольга – Ольж-ин*, *тітка – тітч-ин*, *Солоха – Солош-ин*. Якщо твірна основа закінчується на [j], маємо суфікс *-ін* (на письмі *-їн*): *Лідія – Ліді-їн*, *Євдокія – Євдокі-їн*.

Від іменників II відміни присвійні прикметники утворюють за допомогою суфікса *-ів* (*-їв*), який чергується з *-ов*, *-ев* (*-єв*):

1. Якщо прикметник утворено від іменника твердої групи, то відбувається чергування *-ів/-ов*: *дядько – дядьк-ів*, *дядьк-ов-ого*.

2. Якщо прикметник утворено від іменника м'якої чи мішаної групи, то відбувається чергування *-ів* (*-їв*)/*-ев* (*-єв*): *Андрій – Андрі-їв*, *Андрі-єв-ого*; *лікар – лікар-ів*, *лікар-єв-ого*.

Від назв тварин прикметники із значенням присвійності утворюють за допомогою суфіксів *-ин*, *-ін* (на письмі *-їн*): *бджол-ин-ий*, *пташ-ин-ий*, *орл-ин-ий*, *змі-їн-ий*, *солов'-їн-ий*; чи суфіксів *-ач*, *-яч*: *соб-ач-ий*, *кач-ач-ий*, *тел-яч-ий*, *свин-яч-ий*. Іноді такі прикметники утворюють зміною кінцевого приголосного твірної основи та додаванням закінчення *-ий*: *вовчий*, *овечий*.

Способи творення прикметників

Префіксальним способом прикметники утворюють від:

- 1) прикметників: *сильний – пресильний*; *високий – невисокий*;
- 2) іменників (із прийменником *без*): *без меж – безмежний*; *без крил – безкрилий*.

Суфіксальним способом прикметники утворюються від:

- 1) іменників: *сон – сонний*; *книга – книжний*, *книжковий*;
- 2) прикметників: *білий – біленький*, *білесенький*, *білісінький*, *білуватий*; *тісний – тіснуватий*;

3) дієслів: *гнути – гнучкий; брати – беручий; пекти – пекучий;*

4) прислівників: *тут – тутешній; вчора – вчорашній.*

Префіксально-суфіксальним способом прикметники утворюють від іменників: *без талану – безталанний; при школі – пришкільний.*

Основоскладанням утворюються прикметники від:

1) двох прикметників: *кислий і солодкий – кисло-солодкий; світлий і синій – світло-синій;*

2) сполучення іменника і прикметника або числівника: *довгі ноги – довгоногий; сільське господарство – сільськогосподарський.*

Складносуфіксальним способом (складанням основ з додаванням суфікса) утворюють прикметники від словосполучень: *п'ятнадцять років – п'ятнадцятирічний, десять поверхів – десятиповерховий, лівий бік – лівобічний.*

Практичний блок

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке "іменник"?
2. Які іменники є найпоширенішими в наукових текстах?
3. Чим пояснено частотність уживання віддієслівних іменників?
4. Із яким суфіксом переважно використовують віддієслівні іменники в українській мові для називання процесу?
5. Чому іменники на *-ння*, що означають дію, не можна вживати в множині?
6. Що таке "прикметник"?
7. Які прикметники найчастіше використовують у науковому стилі?
8. Як прикметники розподіляють за значенням?
9. Як утворюють присвійні прикметники?
10. Які є способи творення прикметників?

Тестові завдання 2.2

1. Віддієслівний іменник – це:

- а) тип іменника, що походить від дієприкметника;
- б) змішаний тип;
- в) тип іменника, що походить від дієслова.

2. На яке питання відповідає іменник:

- а) хто? що?
- б) що робити? що зробити?
- в) який? яка? яке? які?

3. Для називання процесу в українській мові переважно використовують дієслівні іменники із:

- а) суфіксом *-нн-(я)*;
- б) суфіксом *-ик*;
- в) суфіксом *-ець*.

4. Іменники, що означають наслідок дії, утворюють:

- а) складанням основ;
- б) від основи дієслів;
- в) скорочуванням слів.

5. Українські іменники на *-ння*, що означають дію, не можна вживати в множині, тому що:

- а) вони слугують для позначення збірних ознак;
- б) у них уже "закладено" багаторазовість дії;
- в) слово змінює свою частиномовну належність.

6. Відносні прикметники найчастіше використовують у:

- а) художньому стилі мовлення;
- б) публіцистичному стилі мовлення;
- в) науковому стилі мовлення.

7. Від назв людей і тварин утворюють:

- а) присвійні прикметники;
- б) відносні прикметники;
- в) якісні прикметники.

8. Прикметники, що передають ознаки предметів безпосередньо власним лексичним значенням, називають:

- а) присвійними;
- б) якісними;
- в) відносними.

9. Прикметники, що передають ознаку предмета не безпосередньо, а через відношення його до іншого предмета, явища, дій, називають:

- а) якісними;
- б) присвійними;
- в) відносними.

10. Прикметники, що передають належність предмета певній істоті, називають:

- а) присвійними;
- б) якісними;
- в) відносними.

Завдання 2.7. Напишіть дієслова, від яких утворені віддієслівні іменники.

Споживання, харчування, насичення, зростання, придбання, зменшення, зниження, скорочення, збільшення, коливання, очікування, надходження, розширення, знецінення, створення, стимулювання, пояснення, порівняння.

Завдання 2.8. Заповніть таблицю (табл. 2.1).

Дослідницька думка, експериментальна робота, проста модель, вища освіта, наукове дослідження, викладацька діяльність, студентський квиток, професійна культура, важливі якості, банківська справа, ефективна взаємодія, професійна етика, авторська робота, цінні папери, професорська квартира.

Таблиця 2.1

Розряди прикметників

Якісні прикметники	Відносні прикметники	Присвійні прикметники

Завдання 2.9. Заповніть таблицю, зважаючи на способи творення прикметників (табл. 2.2).

Невелика частка, регулювальна функція, безкоштовна освіта, соціально-психологічний тренінг, виробнича практика, монопольний ринок, сільськогосподарська продукція, потрібні блага, ринкова діяльність, нерозвинений ринок, економічний розвиток, виробничий ринок, саморегульоване виробництво, обґрунтовані рішення, життєздатна структура, найменші витрати, корпоративний етикет, використовувані резерви, нестійка структура, монополізований ринок.

Таблиця 2.2

Способи творення прикметників

Префіксальний спосіб	Суфіксальний спосіб	Префіксально-суфіксальний спосіб	Основоскладання

Завдання 2.10. Випишіть із тексту словосполучення з відносними прикметниками.

За ступенем спеціалізації підприємства розрізняють: предметну спеціалізацію (виробництво готових продуктів); подетальну спеціалізацію (виробництво окремих частин, компонентів продуктів); технологічну, або стадійну спеціалізацію (здійснення окремих операцій чи окремих технологічних процесів, зокрема, зварювання, термічне оброблення, виробництво заготовок тощо).

За масштабами виробництва підприємства розподіляють на малі, середні та великі. Для зарахування фірми до тієї чи тієї групи в різних країнах світу використовують такі критерії, як: чисельність зайнятих, розмір доданої вартості, річний обсяг виробництва (продажу), розмір капіталу, обсяг господарського обороту тощо.

Згідно із Законом України "Про захист економічної конкуренції", малим підприємством у нашій країні вважають підприємство із кількістю робітників до 50 осіб, або виторг якого від реалізації продукції за останній фінансовий рік чи вартість активів не перевищує еквівалента 500 тис. євро.

Завдання 2.11. Випишіть із тексту віддієслівні іменники на -ння.

Виникнення, функціонування і розвиток фірм (підприємств) пов'язують із здійсненням певної системи цілей. Головною кінцевою метою будь-якого підприємства практично є отримання максимально високого прибутку. Для досягнення цієї мети підприємству треба здійснити цілий набір тактичних і стратегічних цільових настанов. Основними є:

- збільшення обсягів продажу товарів і послуг;
- досягнення більш високих темпів зростання;
- збільшення частки ринку;
- підвищення прибутку щодо вкладеного капіталу;
- підвищення доходу на акцію компанії (якщо це акціонерна компанія);
- зростання ринкової вартості акції (якщо відкрите акціонерне товариство);
- зміна структури капіталу.

Завдання 2.12. Поясніть, яким способом утворено виділені прикметники.

1. Персонал і постачальники є зацікавленими в стабільній роботі підприємства, розвитку **довгострокових** відносин із ним, сприятливій робочій атмосфері.

2. Для споживачів **найвищими** цінностями є товари й послуги, які задовольняють їх якістю і ціною.

3. Найбільш поширеною є класифікація за формою власності, характером та сферою діяльності, **організаційно-правовим** статусом.

4. Обмеженість ресурсів примушує виробників постійно робити **альтернативний** вибір.

5. Фактурна ціна – це ціна, яка вказана у фактурі (рахунку) на **придбаний** товар.

6. Валовий (**балансовий**) прибуток – це загальна сума прибутку підприємства, яка характеризує **кінцевий фінансовий** результат його **виробничо-господарської** діяльності за певний період.

7. **Соціально-економічні** передумови **цивілізованого** розвитку підприємництва можна об'єднати в чотири основні групи: **економічні, політичні, психологічні та юридичні**.

8. **Першочергові** політичні умови: стабільність у країні й розвиток процесу демократизації.

9. Виробниче підприємництво належить до найбільш суспільно необхідних і одночасно **найскладніших** видів бізнесу.

10. **Матеріальною** основою **безперервного** відтворення і розвитку виробництва є **національний** продукт.

2.3. Переважне використання називного та родового відмінків у науковому стилі

Теоретичний блок

Відмінок є граматичною категорією. Із його допомогою змінюють форму іменника, займенника, числівника, прикметника чи дієприкметника. Відмінок дає змогу:

показати граматичну функцію слова в реченні, наприклад, хто виконує дію, на кого або на що спрямована дія, кому належить предмет; виражати відношення іменника до інших слів у реченні.

В українській мові є 7 відмінків, які визначають за такими питаннями.

Називний (Н. в.) – хто? що?

Родовий (Р. в.) – кого? чого?

Давальний (Д. в.) – кому? чому?

Знахідний (З. в.) – кого? що?

Орудний (Ор. в.) – ким? чим?

Місцевий (М. в.) – на (в, у) кому? на (в, у) чому?

Кличний (Кл. в.) – питань не має.

Називний відмінок. У спеціальній літературі його також можуть називати номінативом (від лат. *casus nominativus*, *nomino* – "називаю", "іменую"). Умовно його можна називати основним відмінком, від якого утворюють усі інші. Також його ще називають прямим відмінком (отже, усі інші – непрямі). Відповідає на питання: *хто? що?*

Зазвичай у реченні він виконує роль підмета, позначаючи суб'єкт, який безпосередньо виконує дію. А вже підмет у формі називного відмінку підпорядковує собі присудок, визначаючи для нього форму числа, роду або особи.

Родовий відмінок. У спеціальній літературі його також можуть називати генітивом (від лат. *casus genitivus*, від *gigno* – "народжую"). Він передає значення суб'єкта дії, стану або якісної ознаки. Відповідає на запитання: *кого? чого?*

У науковому стилі мовлення найчастіше вживають іменники називного та родового відмінків. Іменники родового відмінку мають свої особливості.

Відмінкові закінчення іменників II відміни чоловічого роду однини в родовому відмінку

Закінчення **-а, -я**, мають іменники II відміни в родовому відмінку однини, якщо означають:

назви осіб, власні імена та прізвища: *промовця, робітника, економіста, менеджера*;

назви тварин і дерев: *вовка, ясеня, коня, дуба*;

назви предметів: *гвинта, малюнка, ножа, олівця, плаща, але стола і столу*;

назви населених пунктів: *Житомира, Луцька, Лондона, Харкова, Парижа*;

інші географічні назви з наголосом на кінцевому складі та із суфіксами присвійності: *Дністра, Дніпра*;

назви мір довжини, ваги, часу, числа: *грама, гектара, місяця, процента, десятка, мільйона*;

назви місяців і днів тижня: *вівторка, жовтня, березня*;

назви грошових знаків: *долара, карбованця, фунта стерлінгів*;

назви машин і їхніх деталей: *автомобіля, дизеля, мотора*;

терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їхні частини: *ромба, атома, сектора, синуса*;

українські терміни: *відмінка, додатка, займенника, трикутника*, але: *виду, роду, синтаксису, складу, способу*.

Закінчення **-у, -ю** мають іменники II відміни в родовому відмінку однини, якщо означають:

речовину, масу, матеріал: *азоту, асфальту, борщу, водню, гіпсу, спирту*;

збірні поняття: *ансамблю, капіталу, саду, товару, хору*;

назви будівель, споруд, приміщень: *заводу, коридору, палацу, банку, універмагу*, але: з наголосом на останньому складі -а: *гаража, млина*;

назви установ, закладів, організацій: *університету, коледжу, технікуму*;

явища природи: *вогню, вітру, граду, туману, холоду*;

назви почуттів: *болю, гніву, страху, жалю*;

назви процесів, станів, властивостей, ознак, явищ суспільного життя, загальних і абстрактних понять: *винятку, достатку, конфлікту, ідеалу, інтересу, принципу, прогресу, світогляду*;

терміни іншомовного походження, що означають фізичні або хімічні процеси, частину площі, а також літературознавчі терміни: *аналізу, синтезу, роману, стилю, сюжету, фейлетону*;

назви річок, озер, гір, островів, країн, областей: *Мадагаскару, Кіпру, Іраку, Лівану, Арарату*.

Практичний блок

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке "відмінок"?
2. Скільки відмінків є в українській мові? Назвіть їх.
3. Що таке "називний відмінок"?
4. Що таке "родовий відмінок"?
5. Коли іменники II відміни однини в родовому відмінку мають закінчення -а, -я?
6. Коли іменники II відміни однини у родовому відмінку мають закінчення -у, -ю?
7. Наведіть власні приклади іменників з економічним значенням.

Тестові завдання 2.3

1. Форму іменника, займенника, числівника, прикметника чи дієприкметника змінюють за допомогою:

- а) відмінка;
- б) часу;
- в) роду.

2. Відмінки визначають за допомогою:

- а) питання;
- б) розділових знаків;
- в) інтонації.

3. У спеціальній літературі номінативом називають:

- а) родовий відмінок;
- б) називний відмінок;
- в) давальний відмінок.

4. Зазвичай у реченні називний відмінок виконує роль:

- а) додатка;
- б) присудка;
- в) підмета.

5. Підмет у формі називного відмінку підпорядковує собі:

- а) означення;
- б) присудок;
- в) додаток.

6. У спеціальній літературі генітивом називають:

- а) родовий відмінок;
- б) знахідний відмінок;
- в) давальний відмінок.

7. Родовий відмінок передає:

- а) значення суб'єкта дії, стану або якісної ознаки;
- б) значення суб'єкта, який виконує дію;
- в) значення суб'єкта, на який спрямовують дію.

8. Назви осіб, власні імена та прізвища в родовому відмінку мають закінчення:

- а) нульове закінчення;
- б) -у, -ю;
- в) -а, -я.

9. Терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їхні частини в родовому відмінку мають закінчення:

- а) -у, -ю;
- б) -а, -я;
- в) -ом, -ем.

10. Назви установ, закладів, організацій у родовому відмінку мають закінчення:

- а) -а, -я;
- б) нульове закінчення;
- в) -у, -ю.

Завдання 2.13. Випишіть із тексту словосполучення з іменниками називного та родового відмінка, заповніть таблицю (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Словосполучення

Називний відмінок	Родовий відмінок

Кредитна система – сукупність кредитно-розрахункових відносин, форм і методів кредитування, а також система валютно-фінансових установ. Кредитна система забезпечує акумуляцію вільних грошових капіталів, доходів і заощаджень різних верств населення; надає їх у позику фірмам, уряду і приватним особам. Кредитна система опосередковує весь механізм суспільного відтворення і слугує потужним чинником концентрації виробництва й централізації капіталу, сприяє швидкій мобілізації вільних грошових засобів і їхньому використанню в економіці країни. Важливою частиною грошово-кредитної системи є ринок цінних паперів, або фондовий ринок.

Ринок цінних паперів – це ринок, який забезпечує довгострокові потреби у фінансових ресурсах через обіг на ньому акцій, облігацій, депозитних сертифікатів, казначейських зобов'язань та похідних від них.

Цей ринок дозволяє продати або придбати право на власність, утілене в цінних паперах, і отримувати дохід із цієї власності. Фондовий ринок у командно-адміністративній системі був не потрібним, отже, і його не використовували. Формування фондового ринку в перехідний період є найважливішою потребою, без нього є неможливим існування ринкової економіки. Цей ринок є верхівкою ринкової структури, найскладнішим і чуттєвим механізмом його регулювання.

Завдання 2.14. Напишіть словосполучення в родовому відмінку.

Процес реформування, цінні папери, ринкова економіка, фондовий ринок, економічна діяльність, практичні заходи, домашні господарства, економічні ресурси, максимальний прибуток, потрібні грошові засоби, особистий успіх, економічна рівновага, суспільний розподіл, порівняльна перевага, альтернативна вартість, створена продукція, різні регіони, інвестиційні компанії.

Завдання 2.15. Заповніть таблицю (табл. 2.4).

Суб'єкт господарювання, оптовий покупець, фінансовий стан, роздрібний продавець, авансовий капітал, оптовий ринок, публічний торг, зареєстроване свідоцтво, акціонерне товариство, наявний товар, цінний папір, основний учасник, приватний інвестор, державний борг, біржовий збір, надійний посередник, хімічне виробництво, інвестиційний інститут, кліринговий центр, професійний менеджер.

Таблиця 2.4

Словосполучення

Іменники із закінченням -а,-я	Іменники із закінченням -у, -ю

Завдання 2.16. Скажіть, у якому відмінкові вживають кожне слово терміна.

1. Національне багатство – це всі природні ресурси та блага, створені й накопичені в країні працею багатьох поколінь, які мають ринкову цінність і можна обмінювати на гроші або інші блага.

2. Предмети споживання – предмети, які використовують для особистого, сімейного, домашнього та інших видів невиробничого (соціального) споживання.

3. Чистий прибуток – це частина балансового прибутку підприємства, що залишається у його розпорядженні після сплати податків, рентних та інших платежів до бюджету.

4. Господарські товариства – це підприємства, організації й установи, створені на засадах договору юридичних осіб і громадян об'єднанням їхнього майна та підприємницької діяльності, із метою отримання прибутку.

5. Ринок монополістичної конкуренції – це тип ринку, на якому відносно більша кількість невеликих фірм (виробників) пропонує схожу (подібну), але не ідентичну продукцію, підкреслюючи її специфічність або унікальність.

6. Суб'єкти господарювання (економічні агенти) – це ті юридичні та фізичні особи, які самостійно ухвалюють рішення, планують і реалізують у сфері господарської (економічної) діяльності практичні заходи.

Завдання 2.17. Випишіть із тексту словосполучення в родовому відмінкові та поясніть уживання закінчення.

Держава – усі урядові установи, що мають юридичну й політичну владу для здійснення, у разі потреби, контролю над учасниками економічної діяльності для досягнення державних цілей (оборона, екологія, соціальна допомога, освіта тощо).

Взаємозв'язок учасників ринкової діяльності в спрощеному вигляді можна простежити на основі схем (моделей) господарського кругообігу, тобто кругообігу ділової активності.

Господарський кругообіг – рух грошей, товарів і послуг у процесі виробництва й обігу, у ході яких вони здійснюють повний обіг, проходять весь цикл. Він становить сукупність договорів купівлі-продажу продуктів та економічних ресурсів.

У кожному окремому кругообігу частина доходу, що оплачують, відповідає витраченій частині витрат. Цю рівність зберігають у загальному показнику кругообігу, у якому підсумовують усі договори за рік. Це припущення є вихідним пунктом вивчення поведінки господарських одиниць. Воно ґрунтується на тому, що учасники ринкової діяльності

діють раціонально, тобто намагаються досягти максимальних результатів. Наприклад, домашні господарства прагнуть максимально задовольнити свої бажання й потреби, фірми – мати максимальний прибуток, держава – досягти максимального добробуту в суспільстві.

Завдання 2.18. Заповніть пропуски відповідними за змістом іменниками в називному чи родовому відмінкові. Користуйтеся довідкою.

1. Ринкові економічні ... дають змогу виявити та проаналізувати особливості функціонування ринкового економічного

2. Японську модель побудовано на дуже високому рівні ... національної самосвідомості, переважанні ... нації над інтересами конкретної людини.

3. Страхові ... беруть на себе обов'язки відшкодувати клієнтам урати в різних непередбачених обставинах, тобто в разі виникнення страхового

4. Холдингові компанії сприяють концентрації ... , полегшенню ... великих фінансових і господарських проблем, забезпеченню злагодженості дій багатьох взаємопов'язаних компаній.

5. Короткострокову ... зумовлено можливістю збільшення виробництва і пропозиції без нарощування кількості ... й розширення виробничих потужностей.

Слова для довідок: компанії, розв'язання, рівновага, моделі, розвиток, обладнання, інтереси, об'єкт, випадок, капітал.

Відповіді до тестових завдань

1.1. 1-б, 2-а, 3-б, 4-в, 5-в, 6-а, 7-а, 8-б, 9-б, 10-в.

1.2. 1-б, 2-а, 3-б, 4-в, 5-в, 6-а, 7-б, 8-а, 9-в, 10-а.

1.3. 1-а, 2-в, 3-а, 4-б, 5-б, 6-в, 7-а, 8-б, 9-а, 10-б.

2.1. 1-а, 2-б, 3-в, 4-а, 5-б, 6-в, 7-а, 8-в, 9-б, 10-а.

2.2. 1-в, 2-а, 3-а, 4-б, 5-б, 6-в, 7-а, 8-б, 9-в, 10-а.

2.3. 1-а, 2-а, 3-б, 4-в, 5-б, 6-а, 7-а, 8-в, 9-б, 10-в.

Рекомендована література

1. Бронікова С. А., Єгорова Т. Д., Кудрявцева З. Ф. Основи наукового мовлення : навч. посіб. Київ : Вид-во "Центр учбової літератури", 2022. 252 с.

2. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кринець О. М. Фахова українська мова : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

3. Вихованець І. Р. Теоретична граматики української мови. Київ : Либідь, 2004. 398 с.

4. Горпинич В. О. Морфологія української мови. Київ : Академія, 2004. 336 с.

5. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. Вінниця : ЦНЛ, 2003. 264 с.

6. Діденко О. В., Дияк В. В., Голярдик Н. А., Купчишина В. Ч. Культура наукового мовлення : навч. посіб. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2019. 248 с.

7. Жогіна В. І. Українська мова. Науковий стиль мовлення : навч. посіб. Київ : НАУ, 2013. 144 с.

8. Кириленко В. В. Економіка : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2002. 193 с.

9. Колоїз Ж. В. Українська наукова мова : практикум. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. 136 с.

10. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
11. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Видавничий центр "Академія", 2001. 368 с.
12. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури 2009. 392 с.
13. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 252 с.
14. Тимкова В. А., Марцінко Т. І., Чечель О. М. Українська мова та культура мовлення : навч. посіб. Вінниця : РВВ ВНАУ, 2014. 332 с.
15. Тимкова В. А. Українська мова в науці : навч. посіб. Вінниця : РВВ ВНАУ, 2018. 212 с.
16. Черемська О. С., Сухенко В. Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 436 с.
17. Черемська О. С. Українська мова науки, аналітичної сфери та управління : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 240 с.
18. Шевчук С. В. Ділове мовлення. Модульний курс : підручник. Київ : Літера ЛТД, 2003. 448 с.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Науковий стиль та його функціонально-стилістичні особливості	5
Тема 1. Науковий стиль як форма реалізації мовленнєвої компетенції. Мовленнєві особливості наукових текстів	5
1.1. Загальна характеристика наукового стилю. Сфера використання, основне призначення та найважливіші ознаки: абстрагованість, логічність, об'єктивність. Підстилі наукового стилю: науковий, науково-навчальний, науково-популярний.....	5
1.2. Мовностильові ознаки наукового стилю. Лексичні особливості наукових текстів: терміни, повтори в науковому тексті, авторське "ми". Структура терміна. Довідкова література. Словникова стаття.....	14
1.3. Граматичні особливості наукових текстів: морфологічні та синтаксичні особливості наукового стилю мовлення. Види та правила цитування	22
Тема 2. Морфологічні особливості сучасного наукового стилю мовлення	34
2.1. Переважне та обмежене використання деяких частин мови в науковому стилі	34
2.2. Дієслівні іменники в науковому стилі. Утворення іменників від дієслів. Утворення прикметників від іменників	41
2.3. Переважне використання називного та родового відмінків у науковому стилі	50
Відповіді до тестових завдань.....	58
Рекомендована література.....	58

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФАХОВА ІНОЗЕМНА МОВА

**Методичні рекомендації
до виконання практичних завдань
для іноземних здобувачів вищої освіти
усіх спеціальностей
першого (бакалаврського) рівня
(І частина)**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Михайлюк** Наталія Володимирівна

Відповідальний за видання *Л. В. Савицька*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *В. О. Дмитрієва*

План 2025 р. Поз. № 139 ЕВ. Обсяг 61 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61165, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*